

GERMUSKA PÁL

A HONVÉDELMI TANÁCS ÉS A HONVÉDELMI BIZOTTSÁG MAGYARORSZÁGON, 1952–1980

Az alábbi tanulmány a honvédelmi és katonapolitika, a hadiipar és a belbiztonság legfontosabb magyarországi döntéshozó testületének, a Honvédelmi Tanácsnak (HT, 1952–1962), illetve Honvédelmi Bizottságnak (HB, 1962–1990) a történetét foglalja össze röviden. A testületnek még a létezéséről is csak nagyon szűk kör tudott 1976-ig, amikor a honvédelmi törvényben röviden megemlítték a HB-t. A HT/HB szigorúan titkos határozatai viszont sohasem jelentek meg nyilvános közlönyben vagy jogszabálygyűjteményben (*Magyar Közlöny, Határozatok Tára, Hatályos jogszabályok gyűjteménye* stb.). Döntései ugyanakkor kötelező érvénnyel bírtak nemcsak a fegyveres erőkre és a hadiiparra, hanem az államigazgatás egészére.

Magyarországon az egykor szigorúan titkos minősítésű iratanyagok kutatását az 1995. évi LXV., az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvény szabályozza, az 1995. évi LXVI., a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló törvénnyel összhangban. A titokvédelmi törvény rendelkezései alapján az 1980 előtt keletkezett, egykor szigorúan titkos iratok (amennyiben azokat 1996. június 30-ig nem minősítették újra) szabadon kutathatóak. E törvény az 1980 és 1990 között keletkezett hasonló jellegű iratok esetében előbb három évet, majd egy 1999-es módosítással újabb tíz évet biztosított az állami szerveknek felülvizsgálatra. Utóbbi anyagok visszaminősítése rendkívül vontatottan halad, emiatt a Honvédelmi Bizottság 1980 utáni iratai is csak töredékesen férhetőek hozzá. A szervezet utolsó évtizedének története így nem írható meg. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a testület közjogi helyzetében nem következett be változás, működési rendje minden bizonnyal megegyezett az 1960–70-es években kialakult gyakorlattal.

A HT és HB eredete, története, szervezeti struktúrája, feladatai és szerepe az állam vezetésében

Az 1952 novemberében megalakult Honvédelmi Tanács közvetlen elődjeként 1950. október végétől létezett egy hasonló feladatkörű testület, ám a gyökerei egészen 1946-ig vezethetők vissza.¹

A Magyar Kommunista Párt (MKP) 1945 tavaszától erős pozíciókat szerzett az újjáalakuló demokratikus hadseregben, a Belügyminisztériumban és a rendőrségnél. 1946 tavaszán az MKP Politikai Bizottsága (PB) tanácsadó testületként megalakult a *Katonai Bizottság*, Farkas Mihály főtitkárhelyettes elnökletével. A két munkáspárt egyesülését deklaráló pártkongresszust követően, 1948. július 6-án állították fel a rendőri-államvédelmi ügyek koordinálására a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) *Belügyi Bizottságát*, Rákosi Mátyás főtitkár vezetésével. A testület mindössze egyetlen ülést tartott, mert az MDP Központi Vezetőségének (KV) Titkársága 1948. szeptember 7-én megszűntette. Helyette Rákosi Mátyás elnökletével megalakult az *MDP Államvédelmi Bizottsága*, amelynek döntéshozó elnökségi bizottsága lett a korábbi Katonai Bizottság.

1949 februárjában az MDP Államvédelmi Bizottságának Katonai Albizottsága megszűnt, s helyette a Honvédelmi Minisztériumon (HM) belül megalakult a miniszteri

Államvédelmi Bizottság működéséről csak szórványos adatok vannak. A magyar párt vezetésében lezajlott leszámolások nyomán 1950 oszére három ember kezében összpontosult minden hatalom: Rákosi Mátyás fotitkár, a Minisztertanács elnökhelyettese, Farkas Mihály kv-titkár, honvédelmi miniszter, valamint Gero Erno fotitkárhelyettes, államminiszter. Október utolsó napjaiban e hármas – a második világháborús szovjet minta alapján – megalakította a *Honvédelmi Bizottságot*, vagy közkeletű nevén „Trojkát”. Jegyzőkönyvei mindmáig nem kerültek elő, de működésének számos nyoma maradt más vezető testületek irataiban.

Újabb átszervezésre 1952 oszén került sor, a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusát követően. Rákosi – aki 1952. augusztus 14-től a Minisztertanács elnöke is volt – a hatalom centrumát a párttestületekből az állami szervekhez igyekezett áthelyezni. Az MDP KV Titkársága 1952. november 27-i ülésén megszüntette a háromtagú *Honvédelmi Bizottságot*, és helyette felállították a *Honvédelmi Tanácsot*. A titkárság határozatba foglalta, hogy állami vonalon a *Honvédelmi Tanács* (HT) foglalkozik a katonai és hadiipari vonatkozású kérdésekkel. A HT tagjainak kinevezését november 28-án megerősítette a Minisztertanács is. Az 1949-es magyar alkotmány ugyanakkor nem ismert ilyen testületet, és a honvédelmi törvény 1976. évi elfogadásáig nyilvános jogszabály nem rendezte a kérdést.

A HT 1952. december 15-én Rákosi Mátyás elnökletével tartotta meg első ülését. Működési szabályzat hiányában december 29-én a HT 20/2/1952. számú határozatával intézkedett saját ügyköréről: eszerint a testületnek azokat a kérdéseket kell megtárgyalnia, amelyek a honvédelem szempontjából országos jelentőségűek. A HT első ügyrendi szabályzatát 1953. március 10-i ülésén 66/A/6/1953. számú határozatként fogadta el. Az ügyrend rögzítette, hogy a Honvédelmi Tanács elnöke a Minisztertanács elnöke. A hatáskör, amelyekben a HT „a Magyar Dolgozók Pártja vezetése által megállapított irányelvek alapján” intézkedhetett, igen széles volt: „közvetlenül megvizsgálja és eldönti a ország védelmi képességével kapcsolatos kérdéseket, úgy a Honvédelmi Minisztérium, Határország és a Belső Karhatalom, mint az egész népgazdaság vonalán”. A legitimációs problémát az ügyrend úgy oldotta meg, hogy deklarálta: „A Honvédelmi Tanács a Minisztertanács által adott felhatalmazás alapján jár el, és határozatai a Minisztertanács határozatai erejével bírnak. A határozatok végrehajtásáért felelős miniszter, vagy fohivatal vezetője a Honvédelmi Tanács határozatát, mint minisztertanácsi határozatot adja ki végrehajtásra.” A HT feladatait négy témakörbe csoportosítva (fegyveres erők, hadszíntér-előkészítés, védelemgazdaság ügyei, a háború idejére vonatkozó jogszabályok és intézkedések) tárgyalta az ügyrend, közel kéttucatnyi ügykört felsorolva. A HT munkájának segítésére önálló titkárságot állítottak fel.

Az 1953. júniusi politikai változások nem hagyták érintetlenül a Honvédelmi Tanácsot sem. Alig egy héttel Nagy Imre miniszterelnöki kinevezését követően, 1953. július 15-én Rákosi Mátyás javaslatot terjesztett az MDP PB elé a HT átalakítására: a testület elnöki tisztét az új kormányfő vette át. A HT elnöki tisztének Nagy Imrere ruházását, illetve a testület tagjainak névsorát – a vezérkari fonok helyét még üresen hagyva – a Minisztertanács 1953. július 17-i ülésén hagyták jóvá. A HT különleges szerepe ezzel megszűnt. Nagy Imre a következő egy év során csak a legszükségesebb esetekben hívta össze a testületet. 1954. július 26. és 1955. május 7. között pedig egyetlen ülést sem tartott a HT.²

A Minisztertanács 1955. május 10-i ülésén döntött a HT új összetételéről: elnöke újra Rákosi Mátyás lett. Az MDP PB 1956. január 18-i ülésén tuzte napirendre a HT szervezetének és ügyrendjének kérdését. Heves vita bontakozott ki arról, hogy békeidőben a

ellenorzés gyakorol felette. Az ügyrend átdolgozásával a honvédelmi minisztert és az egyik kv-titkárt bízták meg.

A HT végleges szervezeti szabályzatát csak az MDP PB 1956. június 7-i ülésén fogadták el. A PB és a Minisztertanács együttes határozatban intézkedett a Honvédelmi Tanács – békeidoben érvényes – szervezetéről és ügyrendjéről. (A háború idejére vonatkozót egy éven belül kellett volna kidolgozni, de nem készült el.) Békében a HT az MDP PB és a Minisztertanács irányelvei alapján végezte az ország védelmi felkészítését, felelősséggel e két testületnek tartozott. Háború idején a HT az MDP KV irányítása alapján egyesítette volna kezében az egész államigazgatást. A HT elnökét és tagjait békében a Minisztertanács, háború esetén – az MDP PB és a kormány javaslatára – az Elnöki Tanács nevezhette ki. A HT békeidoben a Minisztertanács megbízása alapján hozta határozatait. Rendkívüli állapot (háború) esetén a HT vált volna a legfelsőbb államigazgatási szervvé. A legfontosabb döntési és ellenorzési jogkörök a következők voltak:

- a) a fegyveres erők szervezete, felszerelése, hadmuvelleti és mozgósítási terve;
- b) a mozgósítás szabályozása, a minisztériumok és államigazgatási szervek mozgósítási terve;
- c) a hadszíntér, valamint a felvonulási terület elokészítése;
- d) a fegyveres testületek, valamint a honvédelmi ipar távlati és éves tervei, valamint a háború első évére vonatkozó népgazdasági terv, továbbá a hadianyag export-import keretek meghatározása;

Rákosi Mátyást, az MDP első titkárát azonban rövidesen lemondatták. A diktátort menesztő MDP KV-ülés után két nappal, 1956. július 23-án, az MDP PB-ülésen új elnököt választottak a HT élére: Gero Ernot. A jelenleg hozzáférhető források tanúsága szerint Gero négyhónapos HT-elnöksége alatt mindössze egyszer, 1956. szeptember 3-án tartott ülést a testület.

1956. október 23-án, a forradalom és a fegyveres felkelés kirobbanásakor – a pártállami logikának megfelelően – az MDP PB vette kézbe az irányítást. 24-ére virradóan ismét Nagy Imrét nevezték ki miniszterelnökké, aki előbb kijárási tilalmat rendelt el, majd reggel kihirdette a statáriumot (Horváth–Ripp 1997). Mivel rendkívüli állapot kihirdetésére nem került sor, és nem állt háborúban az ország, nem volt jogi alap arra, hogy a Honvédelmi Tanács vegye át az ország irányítását. A Minisztertanácsban belül október 30-án megalakult a Kormány Kabinet, amely a következő napokban a legfontosabb döntéseket meghozta.

A második szovjet intervenciót és a forradalom leverését követően a Honvédelmi Tanács újjáalakításáról 1956. december 6-án 10026/1956. sz. határozatával döntött a Kádár János vezette Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány.³ Az új HT 1956. december 22-én tartotta első ülését.⁴ A HT határozatok számozása 1952 decemberétől tartalmazta az ülés sorszámát is: az 52/34/1956. számú tehát a HT 34. ülésén, 1956-ban hozott 52. határozatot jelölte. 1956 decemberében úgy indították újra a számozást, hogy a 22-i ülés 100. sorszámot kapott, és ekkortól minden egyes ülésen újakezdték a határozatok számozását. Így a december 22-én elfogadott első határozat az 1/100/1956. számot kapta, az 1957. január 7-i következő HT ülésen pedig 1/101/1957., 2/101/1957. stb. számozták a határozatokat.

A HT az 1956 júniusában elfogadott szervezeti szabályzata alapján folytatta munkáját, új ügyrend csak 1962-ben készült. A honvédelem kérdéseinek törvényi szintű szabályozására 1960 decemberében, a IV. törvény elfogadásával került sor, a jogszabály azonban még csak nem is említette a Honvédelmi Tanácsot. (Ekkor vesztette hatályát a korábbi honvédelmi

A HT 1952 decemberében felállított Titkársága az 1956-os forradalmat követően megszűnt. Az 5-6 fős stáb újjászervezésére – a Minisztertanács Titkársága keretében – Tóth Károly korábbi HT-titkár tett javaslatot 1957. szeptember 21-én Münnich Ferenc miniszterelnök-helyettesnek. Néhány napon belül felállhatott a titkárság, mert szeptember 30-án már feljegyzéssel fordult Münnich-hez.⁵ Működése ugyanakkor nem lehetett folyamatos, mert 1961. június 15-én a 2/126/1961. számú HT-határozat rendelkezett a HT Titkárságának felállításáról. A 10 fős irodát a HM-ben kívánták megalakítani, és 3 hónapot szabtak a titkárság munkarendjének kidolgozására.⁶ November 5-én viszont úgy módosították a határozatot, hogy a HT Titkárságát a Parlamentben helyezték el, a Minisztertanács apparátusának részeként, 5-6 ügyintézővel.⁷

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1961. április 25-i zárt ülésén határozott a Magyar Népköztársaság vezetésének háborús körülmények közötti biztosításáról. A belügyminiszter és az MSZMP KB Adminisztratív Osztálya javaslata alapján a PB úgy döntött, hogy háború esetén az ország vezetését a Honvédelmi Tanács lássa el. Ez egyesítse az MSZMP KB, az Elnöki Tanács, a Minisztertanács, a HM, a Belügyminisztérium (BM), a külügyek és a gazdasági élet irányítását. „A működőképes vezetés érdekében célszerű mintegy 9 fős Honvédelmi Tanács előzetes kialakítása. A PB egyetért két tartalék Honvédelmi Tanács előzetes kialakításával is.” – fogalmazott a határozat. A szükséges előkészületek elvégzését és a háborús tanácsok megalakítását, megfelelő elhelyezésük biztosítását – a Minisztertanács szűkebb kabinetjeként működő – HT-ra bízta az MSZMP PB.⁸

Az előkészítő munkáról alig van információ, mindenesetre a kétféle Honvédelmi Tanács elkülönítése érdekében a békeidőben működő szerv nevét 1962 májusában megváltoztatták. A Honvédelmi Tanács május 2-i ülésén Biszku Béla elnök-helyettes jelentette be, hogy a testület megnevezése ekkortól Honvédelmi *Bizottság*. A HB ezt követően az 1/138/162. számú határozatával elfogadta új ügyrendjét. Eszerint a Minisztertanács az ország védelmével kapcsolatos közvetlen feladatait a Honvédelmi Bizottság útján látja el. A Minisztertanács a következő hatásköröket ruházta át a HB-ra:

- a) dönt a fegyveres erők (néphadsereg, BM karhatalom, határország, légoltalom), a fegyveres testületek (rendország, munkásország, büntetésvégrehajtás) és a rendészeti szervek (tüzoltóság, pénzügyország, vámország, iparország) fontosabb kérdéseiben;
- b) dönt az ország védelmével közvetlenül összefüggő gazdasági kérdésekben;
- c) szervezi, koordinálja és irányítja az országmozgósítási tervek kidolgozását, megszabja az ország háborúra való felkészítésének feladatait.

Az ügyrend szerint a HB elnökből és négy tagból áll. A Minisztertanács elnöke egyben a HB elnöke is, a bizottság tagjait pedig a Minisztertanács a kormány tagjai közül nevezi ki. A dokumentum szabályozta a HB munkarendjét, tagjainak helyettesítését, az előterjesztések elkészítésének és ülései előkészítésének rendjét, a jegyzőkönyvezést és a határozatok szigorúan titkos kezelését. Az ügyrendhez 4 oldalas melléklet csatlakozott, amely részletesen felsorolta a HB hatáskörébe utalt fontosabb feladatokat.⁹

A rendkívüli állapot, illetve háború esetén az ország irányítását átvevo Honvédelmi Tanács ügyrendjét, jogkörét és feladatait 1964. november 18-án hagyta jóvá a HB 4/165/1964. sz. határozatával.¹⁰ (A háborús helyzetre vonatkozó szabályozást 1975-ben módosították, majd 1977–78-ban ismételtelen felülvizsgálták.)

A Honvédelmi Bizottság munkájáról és határozatainak végrehajtásáról a HB Titkársága 1962-től rendszeresen éves jelentésekben számolt be. A HB évente 8–10 ülést tartott, mintegy 60–90 határozatot hozott, és hasonló mennyiségű előterjesztést vitatott meg.¹¹ A HB működése során több vonatkozásban figyelmen kívül hagyta saját ügyrendi előírásait. A miniszterelnök tehermentesítése érdekében a HB-ban rendre valamelyik miniszterelnök-helyettes elnökölt, előbb csak HB-elnökhelyettesként (Kádár János helyett Biszku Béla 1962–63-ban), majd 1965 júniusától HB-elnökként (Fehér Lajos). 1963 decemberétől a HB rendes tagjává nevezték ki a tervhivatal elnökét, a néphadsereg vezérkari főnökét és a honvédelmi miniszter első helyettesét, akik már korábban állandó meghívottként vettek részt a testület ülésein. Ezzel nemcsak az ügyrendben rögzített létszámkorlátot lépték túl, hanem nem kormánytag tisztségviselőket is beemelték a HB-ba. Utóbbiak sorát gyarapította az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya (KAO) vezetője, aki ugyancsak 1963 decemberétől vált HB-taggá.

Az ügyrend felülvizsgálatára – többek között a létszámtúllépésre és a megyei honvédelmi bizottságok megalakulására hivatkozva – a HB titkára, Trombitás Dezso tett javaslatot 1973 áprilisában.¹² A HB módosított ügyrendjét 1974. április 17-én elnöki hatáskörben hozott határozattal léptették érvénybe (2/248/1974. számú határozat). Az új szabályozás szerint „a HB elnökét, tagjait és titkárát a Minisztertanács nevezi ki, illetve menti fel”, amivel így feloldották a korábbi megkötéseket. A HB feladatkörében nem történt érdemi változás, inkább hozzáigazították az 1962-től kialakult gyakorlathoz, illetve változásokhoz. Így került például a feladatok közé a megyei (fovárosi) honvédelmi bizottságok munkájának irányítása, vagy a Hadiipari Kormánybizottság tevékenységének irányítása. Az új ügyrend a korábbiaknál részletesebben szabályozta a HB Titkárság feladatait, és külön előírta, hogy a Minisztertanács részére tájékoztató jelentést kell készíteni a HB üléseiről.¹³ (Megjegyzendő, hogy ilyen jelentések már korábbról is fellelhetőek, 1971-től bizonyosan kapott írásos tájékoztatót a Minisztertanács minden tagja.¹⁴)

1974 és 1980 között újabb szervezeti változás nem történt, a HB az addig kialakult munkarendje szerint működött tovább. 1976. tavaszán az Országgyűlés elfogadta az 1976. évi I. törvényt a honvédelemről (kihirdetve: 1976. március 31.), amelynek 10. § (2) bekezdése foglalkozott a HB-val: „A Minisztertanács a honvédelemmel kapcsolatos egyes feladatait – az általa megállapított körben – a Minisztertanács Honvédelmi Bizottsága útján látja el.” A háború esetén az ország irányítását átvevo Honvédelmi Tanács jogkörét a törvény 9. §-a 4 pontban összegezte. A honvédelemről szóló törvényt 1989-ig három alkalommal módosították, de a változtatások nem érintették a HB hatáskörét.

Összegzésként tekintünk át HT/HB 1952 és 1980 közötti tevékenységét. Rákosi Mátyás hatalmának még erőteljesebb összpontosítása érdekében hozta létre a különleges jogosítványokkal felruházott Honvédelmi Tanácsot. Néhány hónappal később viszont Nagy Imre változtatásai szinte feleslegessé tették a testülete, a működési zavarok is erre vezethetők vissza. 1956 decemberében a Kádár-kormány – a Gazdasági Bizottsághoz hasonlóan – a Minisztertanács mellett működő szaktestületként alakította újra a HT-t. 1962 májusában a Honvédelmi Bizottság ügyrendje is egyértelműen leszögezte, hogy a Minisztertanács felhatalmazása alapján, annak szűkebb kabinetjeként hozza döntéseit. A nemzetközi

¹¹ Lásd HB 8/147/1963., illetve a HB 5/157/1964. számú határozatokat. HL HB iratok 1. és 2. d., valamint

együttműködés vonatkozásában fontos megjegyezni, hogy a HT/HB hatásköre csak a katonai-technikai szakkérdések megoldására terjedt ki: a Varsói Szerződés és KGST tagországok tervezési, mozgósítási, muszaki, tudományos és hadiipari együttműködésének hazai koordinálásáért felelt a testület. A Varsói Szerződéssel kapcsolatos kül- és katonapolitikai viták többnyire az MDP/MSZMP Politikai Bizottságában, ritkábban a Minisztertanácsban folytak le.

A Honvédelmi Tanács, illetve a Honvédelmi Bizottság elnökei és tagjai

A Honvédelmi Tanács, illetve Honvédelmi Bizottság tisztségviselői listájának összeállítását megnehezíti, hogy a HT 1952. november és 1956. október közötti határozatai csak töredékesen, továbbá hogy a Minisztertanács 1956 utáni titkos, ún. 3000-es határozatai részben hiányosan állnak rendelkezésre. Ugyanakkor bizonyos automatizmusok érvényesültek a testületnél: többen hivatalból tagjai voltak a testületnek, így ha adott minisztérium élén változás történt, akkor az új miniszter átvette elődje helyét a HT/HB-ban is. A HT-ban/HB-ban bekövetkezett személycseréket – az elobb említett okok miatt – nem minden esetben tudtam határozatokhoz kötni.¹⁵

A Honvédelmi Tanács megalakulásakor, 1952. november 28-án a testület tagjai lettek: Rákosi Mátyás, a Minisztertanács elnöke, Farkas Mihály honvédelmi miniszter, Gero Erno, Hidas Antal és Házi Árpád a Minisztertanács elnökének helyettesei, valamint Bata István vezérkari főnök (Germuska–Nagy 2004, 195–196).

1953. július 17-én a Minisztertanács a következőket nevezte ki a HT-ba: a HT elnöke Nagy Imre miniszterelnök, tagok – Rákosi Mátyás, az MDP első titkára, Gero Erno miniszterelnök-helyettes, Bata István honvédelmi miniszter, Zsófnyec Mihály kohó- és gépipari miniszter, valamint a később kinevezendő vezérkari főnök (Germuska–Nagy 2004, 201). (A vezérkari főnöki posztot 1953. augusztus 11. és 1954. november 22. között Székely Béla vezérornagy töltötte be.)

A Minisztertanács 1955. május 10-i ülésén határozott a HT új összetételéről: elnöke Rákosi Mátyás első titkár, tagjai – Hegedüs András miniszterelnök, Gero Erno, a Minisztertanács elnökének első helyettese, Mekis József kohó- és gépipart is felügyelő miniszterelnök-helyettes, valamint Tóth Lajos vezérornagy vezérkari főnök (Germuska–Nagy 2004, 202).

A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány 1956. december 8-án intézkedett 10026/1956. számú határozatával a Honvédelmi Tanács korábbi tagjainak felmentéséről, és a következők kinevezéséről: elnök Kádár János a kormány elnöke, az MSZMP első titkára, tagok – Apró Antal iparügyek vezetésével megbízott kormánytag, Münnich Ferenc, a kormány elnökhelyettese, a fegyveres erők minisztere, Uszta Gyula vezérornagy, a honvédelmi miniszter első helyettese és Tömpe István, a belügyminiszter első helyettese.¹⁶

A Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány 1957. március 1-jével úgy alakult át, hogy megszűnt a Münnich Ferenc vezette – valójában csak virtuálisan létező – Fegyveres Erek Minisztériuma. Formálisan is újjáalakult a HM és a BM, Révész Géza altábornagy, illetve Biszku Béla vezetésével. Március 12-én Kádár János a HT elnökeként – a 2/103/1957. számú HT-határozattal – kinevezte magát elnöknek, tagoknak pedig Apró Antalt, Münnich Ferencet, Révész Gézát és Biszku Bélát.¹⁷

A HT elnökségét 1958. január 30-tól Münnich Ferenc, a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány új elnöke vette át a kormány 3038/1958. számú határozata alapján. Kádár János a HT tagja maradt továbbra is.¹⁸

1961. szeptember 13-án ismét Kádár János lett a kormányfo, és minden bizonnyal ekkor került a Honvédelmi Tanács tagjai közé a miniszterelnök-helyettesé kinevezett Fock Jenő, Czinege Lajos honvédelmi és Pap János belügyminiszter.

1962. november 30-án a Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány 3344/1962. számú határozatával felmentette Biszku Bélát a HB elnökhelyettesi tiszte alól, és helyére Fehér Lajos miniszterelnök-helyettest nevezte ki.¹⁹

1963. december 9-én a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3463/1963. számú határozatával felmentette HB tagsága alól Fehér Lajost, és Kádár János HB-elnök, Fock Jenő, Czinege Lajos mellé kinevezte: Pap János miniszterelnök-helyettest a HB elnökhelyettesévé, valamint a HB tagjaivá – Ajtai Miklóst, az Országos Tervhivatal (OT) elnökét, Benkei András belügyminisztert, Csémi Károly vezérornagy vezérkari fonököt, Köteles Jenő altábornagyot, a honvédelmi miniszter első helyettesét, Korom Mihályt, az MSZMP KB titkárát, a KB KAO vezetőjét.²⁰

1965. június 30-án Kállai Gyula vette át a miniszterelnöki posztot, és e napon a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3244/1965. számú határozatával felmentette HB tagsága alól – az új kormányból kimaradt – Pap Jánost, és a HB elnökévé Fehér Lajos miniszterelnök-helyettest nevezték ki.²¹

1965. október 27-én a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3375/1965. számú határozatával intézkedett, hogy a Munkásország országos parancsnokát tanácskozási joggal állandó részvételre meghívják a HB üléseire.²²

1966. december 15-én a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3434/1966. számú határozatával az igazságügyminiszteri széket átvevo Korom Mihály helyett Borbándi Jánost, az MSZMP KB KAO új vezetőjét nevezte ki a HB tagjává.²³

1967. április 14-én Fock Jenő vette át a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány vezetését. A kormány április 20-i, 3121/1967. számú határozatával a következőkben állapította meg a HB összetételét: elnök Fehér Lajos miniszterelnök-helyettes, tagok – Timár Mátyás miniszterelnök-helyettes, Benkei András belügyminiszter, Borbándi János, az MSZMP KB KAO vezetője, Czinege Lajos honvédelmi miniszter, Csémi Károly vezérkari fonök, Párdi Imre, az OT elnöke.²⁴

1973. február 20-án a Minisztertanács 3067/1973. sz. határozatával – a korábbi gyakorlat jogszabályba iktatásával – meghatározta azokat a kormányzati posztokat, amelyek hivatalból tagjai a Honvédelmi Bizottságnak: a Gazdasági Bizottság²⁵ elnöke (ekkor Timár Mátyás), az MSZMP KB KAO vezetője (Borbándi János), a belügyminiszter (Benkei András), a honvédelmi miniszter (Czinege Lajos), az OT elnöke (Párdi Imre) és a Magyar Néphadsereg vezérkari fonöke (Oláh János vezérornagy). A határozat kizárólag a HB elnökét jelölte meg név szerint: Fehér Lajos miniszterelnök-helyettest.²⁶

¹⁸ MOL, XIX-A-83-b 230. d.

¹⁹ MOL, XIX-A-83-b 309. d.

²⁰ MOL, XIX-A-83-b, 333. d.

²¹ MOL, XIX-A-83-b, 379. d.

--

Miután Borbándi Jánost 1974. március 21-én a Minisztertanács elnökhelyettesévé nevezték ki, a 3140/1974. számú határozat alapján március 27-én átvette a HB elnöki tisztét. Timár Mátyás is nevesítetten szerepelt a HB tagjaként, és megismétlődött a korábbi felsorolás a HB további tagjairól: az MSZMP KB KAO vezetője (Rácz Sándor), a belügyminiszter (Benkei András), a honvédelmi miniszter (Czinege Lajos), az OT elnöke (Lázár György) és a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke (Oláh János vezérornagy).²⁷

1975. május 15-én Lázár János elnökletével alakult meg az új kormány, július 14-én pedig a Minisztertanács 3306/1975. számú határozatával a következők szerint állapították meg a HB személyi összetételét: Borbándi János elnök, Havasi Ferenc miniszterelnök-helyettes, az MSZMP KB KAO vezetője (Rácz Sándor), a belügyminiszter (Benkei András), a honvédelmi miniszter (Czinege Lajos), az OT elnöke (Huszár István) a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke (Oláh János vezérornagy), valamint a Munkásorség országos parancsnoka (Papp Árpád munkásor vezérornagy).²⁸ 1980-ig a testület összetételében mindössze annyi változás történt, hogy Havasi 1978. április 22-én távozott a kormányból, így HB-beli megbízatása is megszűnt, helyét a jegyzőkönyvek tanúsága szerint Székér Gyula miniszterelnök-helyettes vette át.²⁹

Levéltári információk a Honvédelmi Tanács és Honvédelmi Bizottság anyagairól

Jelenlegi ismereteink szerint a HT és HB határozataiból több sorozat maradt fenn, ugyanakkor több irategység ma is lappang.

A HT 1952. december 15. és 1956. szeptember 3. közötti határozatai nem kerültek eddig előegységes sorozatban. Hiányzik a HT Titkársága iratanyaga is. (Feltehetőleg együtt rejtozik valahol mindkét iratcsoport.) Így az ebből az időből származó HT határozatok a Minisztertanács, a HM, a Kohó- és Gépipari Minisztérium (KGM) és más minisztériumok anyagában lelhető fel szórványosan a HL-ben és a MOL-ban.

A HT 1956. decemberi újjáalakulását követően keletkezett iratokból a következő irategyüttesek férhetőek ma hozzá:

1. A HT/HB határozatai 1956. decembertől 1990-ig (kutatható 1980-ig), továbbá a HT/HB Titkársága anyaga 1960-tól a MOL XIX-A-98 számú fondjaként.
2. A HT/HB azon határozatai 1959-től, amelyeket megkapott az OT Általános Szervezési Főosztálya, a MOL XIX-A-16-aa fondjaként.
3. A HT/HB azon határozatai 1961-től, amelyeket megkapott a HM, a HL HB iratok fondjaként.
4. A HT/HB azon határozatai 1956-től, amelyeket megkapott a BM, a HL HB iratok BM-sorozatok fondjaként.
5. A HT/HB azon határozatai, amelyeket a KGM és a Nehézipari Minisztérium hadiiparral foglalkozó főosztályai kaptak meg, a MOL különféle fondjaiban.

Az 1980 utáni iratok felülvizsgálata és visszaminősítése több gyűjtemény esetében megkezdődött, a munka befejezésének időpontjáról azonban nincsen információ.

Válogatott irodalom

- Germuska Pál – Nagy Tamás (2004) Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács. *Múltunk* 49, 1. pp. 180–210.
- Korom Mihály: A Rákosi-uralom legfőbb törvénysérto szerve és fő felelősei. In: *Vissza a történelemhez. Emlékkönyv Balogh Sándor 70. születésnapjára.* Szerk.: Izsák Lajos–Stemler Gyula. Napvilág Kiadó, Budapest, 1996.

Felhasznált irodalom

- Bölony József (1992) *Magyarország kormányai 1848–1992.* Budapest, Akadémiai Kiadó. 4. kiadás.
- Baráth Magdolna–Feitl István–Némethné Vágyi Karola–Ripp Zoltán (1998) (eds.) *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14. – 1957. június 26.* Budapest, Napvilág Kiadó.
- Germuska Pál – Nagy Tamás (2004) Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács. *Múltunk* 49, 1. pp. 180–210.
- Horváth Julianna – Ripp Zoltán (eds.) (1997) *Ötvenhat októbere és a hatalom.* Budapest, Napvilág Kiadó.